

նական դարպասն, և արքունի տաճարն, նորա առաջին մտածութիւնն եղած է աւելի չքեղ, փառաւոր և վեհապանծ պաշտամունքի տուն մը յօրինել երկնանման՝ իւր պաշտած Աստուծոյն, որ աստղերէն և արեւէն բարձր կը թափաւորէ յերկինս Տարակոյտ չկած որ այս յաջող զաղափարի ներշնչողն եղած են Հայաստանի երկու լուսաւորելիներն՝ Սահակ և Մեսրոբ, որոց գրչի արդիւնք ցարդ ընդունուած է ոսկեղինիկ գիրքն Ազաթանգեղոսի, յորում աստուածային տեսլեան պատմող կը Հանդիսանայ Ս. Գր. Լուսաւորիչ. « Եւ չորեքունց սեանցն ի վերայ իսալիցն կամարք զարմանատեսք ի միմեանս կապեցան, և ի վերայ այնորիկ տեսի գրմբեթաձև, խորանարդ, ամպեղէն շինուած աստուածակերտ զարմանալի՝ »: Հայկական գմբեթաւոր ճարտարապետութիւնն Գ- Ե դարուն, արդէն իրականութիւն է: Այս տեսիլքի ձևով և ոչ ուրիշ կերպ շինուած է Հայաստանի առաջին Հայրապետական Մայր Եկեղեցին: Փննադատութեան ասպարէզն բաց է ամենքի առջև, թող խօսի քաջագոյնը:

Եզրակացնելով մեր ցայս վայր գրածէն, պիտի ասենք որ Հայաստանի նախապատմական տներու լուսազոյն և զարգացած օրինակը կը տեսնուի Լալոնիոյ Տիրինոյ քաղաքի պեղումներու միջէն յայտնուած Միւսիսի կոչուած դահլիճը իւր վառարանով և լոյսանցոյց երդիկով: Արդ ակներև է որ Հայն և Յոյնն, իսկզբան իրանց քաղաքակրթութեան՝ ունեցած են մի և նոյն ձևի բնակարաններ: Հայն շնորհիւ իւր քառակուսի և կորնթարդ ձեղունով տան՝ յանգեր է իւր ՍԻՆՆԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐԱՊԱՍԱԿ ՓԱՐԱՇԷՆ ԳՄԲԵԹԻՆ. իսկ Յոյնն Միկարոնի տափարակ ծածքով՝ տուեր է աշխարհի իւր ՈՍԿԵՁԵՂՈՒՆ ՓԱՅՏԱԾԱՐՔ ԲԱԶԻԼԻԿԱՆ:

(Շարունակելի) 2. ԳՈՐՈՒՅԼ ՆԱԱՊՈՍՏՈՒՆ

1. Ա. Էջ 552. Կ. Վահագնի, 1835:

Գ Բ Ա Կ Ա Ն

ՍՈՓՈԿԼԵՍ

Ի Դ Ի Պ Ո Ս Թ Ա Գ Ա Ի Ո Ր

(Շար. տես Բազմ. 1927, էջ 251)

ԵՐԻՐՈՐԻ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ԿՐԷՈՆ, ՊԱՐ, ԻԴԻՊՈՍ, ՅՈԿԱՍՏԷ

ԿՐԷՈՆ

Քաղաքացիք, իմանալով որ արքայն իդիպոս զիս ամբաստանել է զԺնէ՛ Զրպարտութեամբ, կու գամ սատարիկ զայրացած: Զի եթէ իր արգիւններուն մէջ արդի կը համարի թէ ես իրեն ֆուսակար եղած ըլլամ՝ ըլլայ խօսքով թէ գործով, Ամբաստանող այդ խօսքերուն բեռան տակ Զի կրնար կեանքն հանդուրժելի ըլլալ ինձ: Խնդիրն անանկ թեթեւ. ֆուսի վըրայ չէ, Պիտո մեծ աղէտը պիտի լլար ինձ համար, Քաղաքիս մէջ կոչուիլ մասնիկ ապիրատ, Կոչուիլ մասնիկ սիրելեացմէ եւ քենէ:

ՊԱՐ

Այդ կշտամբանքն ըլլայ թերեւս արդիւնք Սրտմըտութեան՝ քուն թէ մաքի համոզման:

ԿՐԷՈՆ

Բայց ինչ բանով յայտնի եղաւ որ գուշակն իմ խորհրդով ըսած ըլլայ սուտ բաներ:

ՊԱՐ

Բնան տոնք, բայց չեմ գիտեր ինչ մտքով:

ԿՐԷՈՆ

Այդ մուրն ուղիղ աչքով՝ մտքով վրաս քընցն:

ՊԱՐ

Ես ինչ գիտեամ. չեմ տեսներ ինչ որ կ'ընեն իշխաններն. ան ահա կ'ելլէ պալատէն:

ԻԴԻՊՈՍ

Գո՛ւն ես, եւ ինչպէս եկար, ինչ երեսով ելիր եկեր ես միշտ եւ իմ յարկիս տակ. Կեանքիս յայտնի դաւանանողը, պետութեան Յայտ համարձակ աւագանողը. օ՛ն ըսէ, Աստուածներուն առունով, ինչ վատութիւն

Եւ կամ թէ ինչ յիմարութիւն տեսար վրաս,
 Որ որոշում տրւիր ընել այս բաներն.
 Ու ես պիտի չիմանայի՝ խորամանկ
 Այդ քու ոճիրդ, եւ իմացած՝ զայն պիտի
 ջըմերժէի՝. եւ արդ խնկի չէ՝ քու գործդ
 Որ չտպելու ես ելելի թագ մը առանց
 ժողովուրդի, բարեկամաց օգնութեան,
 Ձոր կը ստանայ մարդ ամբոխով, զանձներով:

ԿՐԷՈՆ

Կ'ուզե՛ս քեզի բան մ'ըսեմ ես. լըսէ նախ
 Խօսքիդ դէմ խօսք, եւ լըսելէդ վերջ դատէ:

ԻՌԻՊՈՍ

Խօսիլ գիտես, բայց լըսելու սիրտ չունիմ.
 Ձի ես զըտայ մէջըդ ոտիս մ'ոխերիմ:

ԿՐԷՈՆ

Բայց նախ լըսէ ինչ որ քեզի պիտի 'սեմ:

ԻՌԻՊՈՍ

Մի 'սեր ինծի թէ դաւա՜ւած մը չես գուշ:

ԿՐԷՈՆ

Յամառութիւնն եթէ անմիտ դուռ բարիք
 կը համարիս՝ արդարութեամբ չե՞ս խորհիր:

ԻՌԻՊՈՍ

Իսկ եթէ դուն կը մըտածես քեռայրիդ
 Չարիք ընել անպատիժ՝ ծուռ կը խորհիս:

ԿՐԷՈՆ

Ինչ որ կ'ըսես ճիշդ է. գիտցուր ինձ սակայն
 Ինչ չարչարանք է որ կըրեր եմ կ'ըսես:

ԻՌԻՊՈՍ

Համոզեցիր դուն զիս թէ ոչ՝ թէ պէտք էր
 Մարդ զրկէի՝ կանչէի գէտն անուանի:

ԿՐԷՈՆ

Եւ հիմա եւս նոյն կարծիքին վըրան եմ:

ԻՌԻՊՈՍ

Երբէ՞ն ի վեր է որ ուրեմըն լայոս...

ԿՐԷՈՆ

Ինչ է ըրեր, կ'ըսես. ես չեմ հասկընար:

ԻՌԻՊՈՍ

Անհետացաւ մահահրաւէր ոճիրով:

ԿՐԷՈՆ

Կրնան չափուիլ ժամանակներ երկայն՝ հին:

ԻՌԻՊՈՍ

Այդ գուշակն այն ատեն կ'ընէ՞ր իր արուեստն:

ԿՐԷՈՆ

Նոյն գիտութիւնն ու նոյն պատիւը ունէր:

ԻՌԻՊՈՍ

Եւ այն ատեն յիշատակէ՞ց զիս երբեք:

ԿՐԷՈՆ

Ոչ երբեք,՝իմ ներկայութեանըս գոնէ:

ԻՌԻՊՈՍ

Բայց դուք խնդիր ու խոյզ չըրի՞ք մեռնալին:

ԿՐԷՈՆ

Ըրինք, ինչպէս չըրինք, բայց բան չիմացանք:

ԻՌԻՊՈՍ

Ուրեմըն այդ իմաստունն այն ժամանակ
 Ինչո՞ւ չըսու այդ բաներն:

ԿՐԷՈՆ

Ե՛ս չեմ գիտեր,
 Ձի կը սիրեմ չըգիտցած բանըս լըուել:

ԻՌԻՊՈՍ

Քիչ մը գիտես գոնէ, եւ լաւ խորհելով
 Պիտի կրնաս ըսել:

ԿՐԷՈՆ

Եւ ինչ՝ բան է այդ.
 Ձի թէ երբեք գիտեմ՝ պիտի չըմերժեմ:

ԻՌԻՊՈՍ

Համաձայնած եթէ չըլլար ան քու հետ,
 Ձիս լայոսի մարդասպան չէր քարոզեր:

ԿՐԷՈՆ

Եթէ այդպէս կ'ըսէ՝ դու ինքզոք գիտես,
 Բայց ես պատշաճ կը համարիմ ուսանիլ
 Քենէ՝ ինչպէս դուն արդ ինչ կ'ուսանիս:

ԻՌԻՊՈՍ

Հարցուր, ոչ ոք պիտի սպանող բռնէ զիս:

ԿՐԷՈՆ

Ուրեմըն ի՞նչ. քոյրըս չառի՞ր դու կնութեան:

ԻՌԻՊՈՍ

Կարելի չէ հարցուցած բանդ ուրանալ:

ԿՐԷՈՆ

Ձե՛ս բաժներ հետն իշխանութիւն եւ աթոռ:

ԻՊԻՊՈՍ

Կ'առնէ ինչ անիկա ինչ որ ուզէ:

ԿՐԷՈՆ

Իսկ ես երրորդըս հաւատար չեմ ձեզի:

ԻՊԻՊՈՍ

Կը թուիս ատոր մէջ նենգամիտ բարեկամ:

ԿՐԷՈՆ

Ո՛չ, եթէ լաւ խորհրդածես ինծի պէս:
 Եւ արդ, նախ աս քննէ. կայ մարդ որ ընտրէ
 Վախով իշխել քան թէ ննջել ապահով,
 Երբ արդէն նոյն իշխանութիւնը ունի:
 Ես թագաւոր ըլլալու բաղձը չունիմ,
 Այլ ունիմ տենչիս արքայաբար իշխելու,
 Ինչպէս ամէն մարդ որ գիտէ զգաստանալ:
 Արդ ես անվախ ունիմ ամէն բան քննէ:
 Եթէ իշխան ըլլայի՝ շատ բան անշուշտ
 Պիտի 'նէի առանց իրեք ուղեւու.
 Իշխանութիւնն ի՞նչպէս կրնար ունենալ
 Ինծի համար աւելի քաղցրը հրապոյր
 Քան թէ տիրելն իշխանաբար՝ անտրտում:
 Անքան անմիտ չեմ տակաւին որ ըզմամ
 Ուրիշ բան՝ քան թէ փառք օգտի միացած:
 Արդ զո՞ն եմ ես ամէն բանէ. ամէն ոք
 Արդ կ'ողջունէ զիս. արդ անոնք որ ունին
 Պէտք քննէ շնորհ խղորելու՝ ինձ կը դիմեն.
 Կրնան ամէն բան ընդունիլ իմ ձեռքով:
 Ատոնք թողած՝ ի՞նչպէս ընտրեմ պիտի զայն,
 Խելացի միտքն այդ աստիճան չի թիւրիւ:
 Երբեք կազմած չեմ այդպիսի փափագներ,
 Ունեցողին ալ պիտի թեր չելլէի:
 Եւ ասոր իբր ապացոյց զնա՛ դուն Դելփիս,
 Եւ ըստուզէ թէ ես պատգամը բերի՞
 Հաւատարիմ. ընդհակառակն եթէ դուն
 Կը համարիս որ զուշակին հետ մէկանց
 Քու մասիդ գէշ խորհած ըլլամ՝ զարկ ինծի,
 Բայց ոչ թէ լոկ մէկ վըճիռով, այլ կրկին,
 Եւ իմիշտով եւ թուականովդ: Սընոտի
 Կասկածներով՝ ատանց ինծի՝ մի՛ դուն զիս
 Դատապարտեր. զի արդար չէ չլիթթել
 Բարին չարին հետ, եւ ոչ չարը բարւոյն:
 Մերժել խոտել հաւատարիմ բարեկամի
 Ու մերժել կեանքը՝ որ իրեն սիրելի՝
 Ի գեր ի վեր, միեւնոյն բանն ըսել է:
 Ժամանակաւ պիտի՝ հասկընաս այս բաներն.
 Արդար մարդուն լոկ ժամանակն է ցուցիչ:
 Աս հասկընաս պիտի դուն մէ՛կ օրուան մէջ:

ՊԱՐ

Սըխաւելէ զգուշացողին համար ան
 Լաւ խօսեցաւ, արքայ. արագ դատողներն
 Անսըխալ չեն երբեք:

ԻՊԻՊՈՍ

Երբ մէկը զաղտուկ
 Դաւ սարքելուն արագ արագ կը վազէ,
 Հարկ է որ ես ալ իմ վըճիռս արագ տամ.
 Թէ դանդաղիմ՝ ան կը հանէ դաւն իր գլուխ
 Եւ իմ ջանքերըս կը մընան ապարդիւն:

ԿՐԷՈՆ

Արդ ի՞նչ կ'ուզես. զիս վըտարե՛լ այս հրկրէն:

ԻՊԻՊՈՍ

Նրբեք. քու մահըդ կ'ուզեմ ոչ թէ աքսոր:

ԿՐԷՈՆ

Բայց նախ յայտնէ՛ ինծի պատճառը որիդ:

ԻՊԻՊՈՍ

Իբրեւ ըմբոստ եւ ապըստամբ կը խօսիս:

ԿՐԷՈՆ

Որովհետեւ քեզ իմաստուն չեմ տեսներ:

ԻՊԻՊՈՍ

Բայց զոնէ իմ շահերուս մէջ:

ԿՐԷՈՆ

Այլ նաեւ

Իմիններուս:

ԻՊԻՊՈՍ

Սակայն դուն չար մարդ մըն ես:

ԿՐԷՈՆ

Իսկ թէ տեղեակ չես:

ԻՊԻՊՈՍ

Բայց պէ՛տք է հնազանդիս:

ԿՐԷՈՆ

Ո՛չ, եթէ չար ես համաններդ:

ԻՊԻՊՈՍ

Ո՛վ քաղաք:

ԿՐԷՈՆ

Քաղաքն ես ալ կրնամ կոչել՝ ոչ լոկ դուն:

ՊԱՐ

Իշխաններ, լուռ կեցեք. ահա կը տեսնեմ
 Որ Յովհաստէն կ'ելլէ տունէն. կու գայ նէ
 ձիւղ ատենին. նէ՛ պէտք է վերջ տայ կոռուին:

ՅՈՎԱՅԻՆ

Ո՛վ թշուառներ, ինչո՞ւ համար մէջերնիդ
լեզուի անխելք ճակատամարտ կը հանէք.
Զէ՞ք ամբշնար՝ երբոր երկիրը արդէն
կը տըւայտի՝ անձնական ոխ կը գրգռէ:
Ու դուն տուն չես երթար, եւ դուն, կըրէոն,
Քու տունդ, ոչինչ բանէ կըրակ չըհանէք:

ԿԵԼՈՒ

Քոյր, ամուսինըդ իդիպոս կը դատէ
Յարմար՝ զլիւս դժնէ բաներ անցընել,
Երկու շարեաց մին ընտրելով. կամ մերժել
Զիս իմ երկրէս, եւ կամ բռնել սպաննել զիս:

ԻՊԻՊՈՍ

Զեմ ուրանար, թիկին. ես զինք բռնեցի
Երբ կը լարէր ինծի դէմ դաւ մը նենգժոտ:

ԿԵԼՈՒ

Թող չապրիմ ես, այլ անիծեալ կորսըւիմ
Եթէ երբեք բան մ'ըրի քու 'սածներէդ:

ՅՈՎԱՅԻՆ

Աստուածներուն անուռով, ո՞վ իդիպոս,
Ըսածներուն հաւատով, զից երդումն
Պատկառելով մանաւանդ. նոյնպէս ինծմէ
Եւ աստեցմէ՝ որոնք կեցած են հոս շուրջ:

ՊԱՐ

Կ'ազաչեմ, ո՞վ իշխան, լըսէ՛ հաճութեամբ,

ԻՊԻՊՈՍ

Ի՞նչ բանի մէջ կ'ուզես որ քեզ ունկնդրեմ:

ՊԱՐ

Անկէ՛ որ չէր պանդոյր մը նախ եւ առաջ,
Եւ հիմա մեծ է երդումով ակնածէ՛:

ԻՊԻՊՈՍ

Գիտե՛ս թէ ի՞նչ կ'ուզես:

ՊԱՐ

Գիտեմ:

ԻՊԻՊՈՍ

Մեկնէ՛ 'սածդ:

ՊԱՐ

Պարզ կասկածի մը վըրայ մի՛ վըտարեր
Առաք երդումով պաշտպանուած մէկ բարեկամդ:

ԻՊԻՊՈՍ

Արդ քաջ գիտցիր. դուն խնդրելով այս բաներն՝
Կը խնդրես մահըս կամ արօտըս այս երկրէն:

ՊԱՐ

Ո՛չ, առաջին աստուածն՝ Արեւը վըկայ,
Թող ես սատկիմ ատելի
Աստուածներուն եւ առանց
Դարեհասի՝ շարաշար
Դժնէ մահով, թէ երբեք
Ունիմ աստանկ մըտածում.
Բայց թշուառիս հոգին սատիկ կը տանջէ
Երկրական անխը երկրիս,
Եթէ այս հին ցաւերուն
Աւելցնէք դուք նորեր:

ԻՊԻՊՈՍ

Լաւ, թող երթայ ատիկա, նոյն իսկ ինծի
Հարկ եթէ 'լլայ սատկիլ, եւ կամ անպատիւ
Բռնի երկրէս տարազըլիւ. զի ես քու
Սրտանմիկ բերանիդ վրայ կը գըթամ
Եւ ոչ ատոր. ատիկա միշտ պիտի 'լլայ՝
Ո՛ր ալ ըլլայ՝ ինծի համար ատելի:

ԿԵԼՈՒ

Կը զիջանիս, սակայն բռնի եւ ցաւով.
Բայց բարկութիւնը անցնելուն՝ պիտի 'լլաս
Դու ինքըդ քեզ համար տաղտուկ. աչքպիտի
Բընութիւններ իրենք իրենց պատիժ են:

ԻՊԻՊՈՍ

Բայց չըթողնու պիտի դուն զիս, չեւե՛ն դուրս:

ԿԵԼՈՒ

Զըճանցըլած քեռէ ահա կը մեկնիմ,
Բայց ես աստեց մէջ միեւնոյնն եմ յաւէտ:
(կը մեկնի):

ՊԱՐ

Տիկին, ինչո՞ւ կը դանդաղես
Պալատ ատնիլ զանիկա:

ՅՈՎԱՅԻՆ

Նախ գիտնամ ի՞նչ բանի վըրայ է կըռիւն:

ՊԱՐ

Խօսքէ ծընած կասկածներ
Տարտամ. անճիշդն իսկ սակայն
Կը կըծէ սիրտը մարդուն:

ՅՈՎԱՅԻՆ

Խօսքիծն երկու կողմէ՛ է:

ՊԱՐ

Այո՛:

ՅՈՎԱՅԻՆ

Եւ ի՞նչ բանի վըրայ:

ՊԱՐ

Կը բաւէ, կը բաւէ:
Յաւի մէջ է երկիրն.
Խօսքը թող մընայ հոն
Ուր որ կանգ առաւ հուսկ:

ԻՌԻՊՈՍ

Տես թէ գուն ինչ կ'ընես, բարի ունիս միտք,
Բայց կը լըծես՝ արիւնելով սիրտը՝ գիտ:

ՊԱՐ

Իշխան, ըսի եւ կը կրկնեմ,
Պիտի 'լլայի անըզգամ
Եւ կորուսած խելք ու միտք
Վըտարէի եթէ քեզ,
Որ իմ երկիրըս սիրուն
Ուր ցաւերէ խոշտանգուած
Ուղիղ ճամբէ վարեցիր:
Մեր առաջնորդը եղիր՝
Եթէ կրնաս՝ հիմակ ալ:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Աստուածներուն անունով, ո՞վ թագաւոր,
Տեղեկացուր եւ ինձ թէ ինչ պատճառներ
Վառեցին քու մէջ այդքան մեծ բարկութիւն:

ԻՌԻՊՈՍ

Պիտի 'սեմ, ո՞վ տիկին, — (զի քեզ ասոնցմէ
Վեր կը յարգեմ) — թէ կըբէն ինծի դէմ
Ինչպիսի՞ դաւ խորամանկեր է նենգոտ:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Խօսէ՛, կռուին իրեքն ինձ յստակ բացատրէ:

ԻՌԻՊՈՍ

Կ'ըսէ. Լայոսն ըսպանեողն ես եմ եղեր:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Ի՞ր գիտութեամբ՝ թէ ուրիշ լըսելով:

ԻՌԻՊՈՍ

Առաւ ինծի զրկեց գուշակ մ'ապիրատ,
Եւ իր կողմէն ինք իր ընդանը փակեց:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Արդ գուն մէկդի թողլով աստուք՝ ինձ լըսէ.
Գիտցիր որ չի կրնար կարդալ մահացուն
Ապագան. արդ փորձով ցուցնեմ պիտի քեզ:
Պատգամ եկաւ ժամանակաւ Լայոսի.
Տուողը փերօսը չէր, այլ իր պաշտօնեայն,
Թէ ան ունի ճակատագիր մեռնելու
Իր որդիէն՝ Ժընած ինչ եւ իրմէ.

Եւ զանկա՛ ինչպէս համբաւը կ'ըսէր՝
Օտարական աւագակներ կը սպաննեն
Եռուղիի մը մէջ. տըղան որ Ժընաւ՝
Հազիւ երեք օրուան էր դեռ՝ ինք Լայոս
Առաւ կապեց անոր սոսքին յօգուածներն
Ու զայն նետել տըլաւ օտար ձեռքերով
Անմատչելի լեռ մը. Այսպէս Ապողոն
Զըկատարեց պատգամը. ո՞չ անիկա
Ըսպանեց իր հայրը, եւ ո՞չ ինք Լայոս
Ըսպանուեցաւ իր որդիէն, որմէ շատ
Կը զարհուրէր: Գուշակ ձայնին պատգա՞մներն
Այսպէս էին սահմանուած. հոգըդ չըլլան
Ատոնք. Աստուած ինչ որ ուզէ ճանցընել,
Շատ դիւրութեամբ կրնայ ցուցնել յայտնապէս:

ԻՌԻՊՈՍ

Այդ խօսքերուն ի լուր ինչպէս, ո՞վ տիկին,
Սիրոս ու հոգիս կը զըզդդին վեր ի վայր:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Ի՞նչ հոգերէ մըբրկուած կ'ըսես դուն այդպէս:

ԻՌԻՊՈՍ

Կարծեմ քենէ լըսեցի ես՝ թէ ինչպէս
Եռուղիի մը մէջ Լայոս սպանուեցաւ:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Այդպիսի լուր մ'հնչեց եւ դեռ չի լըոեր:

ԻՌԻՊՈՍ

Եւ ո՞ր տեղի ունեցաւ այդ պատահարն:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Երկիրն ունի փոքրիկս անուն. կը տանի
Դէպ ի նոյն տեղը ճանապարհ մ'երկշաւիդ
Գաւլիայէն եւ Դելփոսէն:

ԻՌԻՊՈՍ

Եւ ո՞րքան
Ատեն անցաւ անկէ յետոյ:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Գըրեթէ
Քիչ առաջ քո՛ւ երեւալէդ՝ ուր երկրիս
Իշխան եղար՝ քաղաքն հնչեց այդ ձայնով:

ԻՌԻՊՈՍ

Ո՞վ Արամազդ, ի՞նչ պիտի 'նես գուն ինծի:

ՅՈՎԱՍՏԷ

Իդիպոս, ի՞նչ է որ կ'անցնի քու մտքէդ:

ԻՌԻՊՈՍ

Մի՛ հարցընէր դեռ ինձ. ըսէ՛ թէ Լայոս
Ի՞նչ հասակի մարդ էր ու ի՞նչ ընտութեամբ:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Յաղթանդամ. գլուխը նոր ծաղկած ճերմակով.
Կերպարանքովն ալ շատ հեռու չէր քննէ:

ԻՌԻՊՈՍ

Ո՛հ եղուկ ինձ չըւառիս. արդ հս ուրե՞ն
Ինձ դէմ յանգէտս ահեղ նզովքներ պարսեցի:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Ի՞նչ կ'ըսես, չեմ համարձակիր, ո՛վ արթայ,
Նայիլ երեսդ:

ԻՌԻՊՈՍ

Կը դողամ, շատ կը վախնամ
Որ կիւսն յստակ տեսած ըլլայ. դուն սակայն
Պիտ' հաւատտես՝ եթէ պատմես բան մըն ալ:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Կը սարսափիմ. խօսէ՛ սակայն, պիտի 'սեմ
Ինչ որ գիտեմ:

ԻՌԻՊՈՍ

Քի՛շ մարդերով զընաց ան,
Թէ հետն ունէր անձնապահներ բազմագունդ,
Ինչպէս վայել է որ արթայ մ'ունենայ:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Ընդ ամէնն հինգ էին, քարոզ մըն ալ կար,
Եւ կառք մը լոկ լայտն տուած կը տանէր:

ԻՌԻՊՈՍ

Վա՛հ, վա՛հ, ամէն ինչ պարզուեցաւ: Եւ ո՛վ էր
Որ այս բաները ձեզ պատմեց, ո՛վ տիկին:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Մառայ մը. ինք պատմեց զերծած մազապուր:

ԻՌԻՊՈՍ

Այս վայրկեանիս արթունքիմ մէջ է ան:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Ո՛չ. երբ անկէ ան հոս եկաւ ու տեսաւ
Քեզ գահին վրայ եւ չիրիմին մէջ լայտն,
Ձեռքէս բռնած ինչ խղիւղեց աղաչեց
Որ դաշտ յըզեմ զինքն արածող հօտերուն,
Որպէս զի բնաւ քաղաքն աչքին չերեսայ:
Եւ ես գանի յղեցի, զի այն ըստրուկ մարդն
Արժանաւոր էր աւելի մեծ շնորհի:

ԻՌԻՊՈՍ

Հնա՛ր է փութով մարդ զրկել՝ զինքն հոս կանչել:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Շատ հեշտ. ինչո՞ւ սակայն կ'ուզես կանչել զայն:

ԻՌԻՊՈՍ

Կը կասկածիմ անձիս մասին, ո՛վ տիկին,
Այս նիւթին վրայ ինծի շատ բան ըստեցաւ,
Ուստի կ'ուզեմ գանի ահագամ մը տեսնել:

ՅՈՎԱՍՏԵ

Ան պիտի գայ. բայց արժանի եմ ես ալ
Գիտնալու՝ ինչ բան է որ քեզ կը տանջէ:

ԻՌԻՊՈՍ

Ինկած սուգուած կոսկածներու մէջ դժե՛հ՝
Պիտի չծածկեմ քե՛նէ. եւ այս դէպքիս մէջ
Ո՛ր քան ըզքեզ լաւին պիտի պատմէի:
Կորընթացի Պուլիբոսն ինձ հայր գիտեմ,
Եւ ունիմ մայր դորիացի Մերոբէն.
Քաղաքացւոց մէջ ամենէն մեծն էի
Համարուած՝ երբ դէպք մը տեղի ունեցաւ
Ջարմանալու արժանի. ո՛չ եւ սակայն
Արժանի իմ տաղանդներու՝ հոգեբոս.
Խրախճանութեան մը մէջ սատիկ գինով մէկն
Ըսաւ թէ եւ որդի մ'էի կարծեցեալ
Իմ հօր. եւ ես թշնամանուած՝ դժուարաւ
Կրցայ ես զիս բռնել այն օրն: Յաջորդին
Կանուիս զացի գանգատեցայ հօրս ու մօրս.
Նախառական խօսքն անոնք շատ զարմացուց.
Ես գոհ մնացի, բայց խօսքն ինձ ցաւ կու տար
[Միշտ:

Մօրմէս՝ հօրմէս զաղտուկ Պիւթով զընացի.
Խնդիրքս՝ որուն համար զացեր էի ես՝
Չըկատարեց փերոս. յայտնեց ինձ սակայն
Ուրիշ բաներ անագորոյն, դժնէ, ժանտ.
Իբրեւ թէ ես մօրս հետ պիտի պառկէի
Եւ ծննդի ցեղ մ'ատելի մահացուաց
Եւ ըլլայի զիս ծընող հօրս ըստանող:
Աս ըսելով՝ աստղերուն վրայ չափեցի
Փախուստս, ու ինք զինքըս ըրի տարագիր
Կորընթոսէն, որպէս զի մի՛ գուցէ ես
Ջարհուրելի գուշակութեան քարուակաւն
Հոն իմ անձիս վըրայ տեսեմ կատարուած:
Ու կը հասնիմ հոն ուր ըսիր դուն ինձի
Թէ սպանուեցաւ լայտս, եւ քեզ, ո՛վ տիկին,
Մըտիկ ըրէ, պիտի պատմեմ ստուգութեամբ:
Ճամբու 'նթացքիս երբ մօտ հասայ հոռուդոյն,
Քարոզ մը հոն եւ մարդ մ'յոյժալակ մը հեծած՝
Ինչպէս ըսիր ինձի՝ գիմացըս ելան:
Կառքին վարիչն ու ծերն ինքնին զիս ճամբէն
Կը վանէին բռնի, իսկ ես բարկացած՝

Կը զարնեմ զիս ճամբէն վանող վարիչին։
Այն ատեն երբ կառքին մօտէն կ'անցնէի,
Կըրը հազու թէ զիս տեսած՝ կ'իշխցնէ
Կրկին կրկին զլիսու մէջտեղն իր մտրակն։
Ան ստակայի կըրնց պատիժ. իսկ եւ իսկ
Ձեռքս բիրովն հարուածուելով՝ կը վերի
կառքին մէջէն ընդոստ յորսայս. կը սպաննեմ
Ձանոց ամէնքն — իսկ արդ եթէ այն օտարն
իրաւցընէ Լայոսն՝ է, ո՞վ աւելի
Քշուառ քան զիս. ո՞վ աւելի ատելի
Աստուածներուն. օրէն չէ ո՞չ օտարի,
Ոչ բռնիկի զանիկա տուն ընդունիլ,
Հետը խօսիլ, այլ վտարել իր տունէն։
Եւ ուրիշ մարդ չէ, այլ նոյն իսկ ես ինքս եմ
Որ կուտեցի այդ անէծքներն իմ զլիսու։
Եւ կը պղծեմ անկողինն իմ ձեռքերէս
Ըսպանուածին. արդ չեմ ծընունդ մ'ապիրատ,
Համալ անէծք, եթէ պէտք է աքսորուիմ,
Ու վտարանդիս պէտք է երբեք չըտեսնեմ
Ու իմիններս, ոչ ալ մտնեմ հայրենիք.
Թէ ոչ՝ պիտի ամուսնանամ մօրըս հետ
Եւ ըսպանեմ Պոլիբոս հայրս՝ որ ծընաւ
Ձիս եւ սընուց. ուղիղ պիտի չըխորհի՞
Մէկն երբ դատէ թէ անողորմ աստուածներն
Իրենք բերին այս աղէտները զլիսու։
Մուրք մեծութիւն աստուածներու, արդ ես բնաւ
Բընաւ այդ օրը չըտեսնեմ, այլ երթամ
Մարդոց մէջէն կորսուիմ անհետ՝ զիս դեռ եւս
Չըտեսած այդքան պղծութեամբ շաղախուած։

ՊԱՐ

Մենք ալ, արքայ, այդ երկիւղով կը ծըփանք.
Բայց յոյսը մի՞ կտրենք, մինչեւ որ լըսես
Անկէ՝ որ քիչ ատենէն հոս պիտի 'լլայ։

ԻՌԻՊՈՍ

Գըլիկ մը յոյսը զոր ունիմ արդարեւ
Մի միայն այդ խաշնարածին սպասելն է։

ԹՈՎԱՅՏԷ

Երբոր ան գայ՝ քու միտքըդ ի՞նչ ընել է։

ԻՌԻՊՈՍ

Ահա. խօսքերն անոր եթէ նոյն ըլլան
Փուկիններուդ հետ, ալ վախու բան չըկայ։

1. Կը կապածի միայն՝ Թէ գուցէ Լայոսն ըլլայ
սպաննուածը, բայց չի գիտեր ժամկէտի Թէ ինքը Լա-
յոսի որդին ըլլայ։

ԹՈՎԱՅՏԷ

Ինչ դառն ի՞նչ կարեւոր բան լըսեցիր։

ԻՌԻՊՈՍ

Ըսիր թէ այն հողիւն ըսեք էր որ գայն
Ըսպանեցին աւազակներն։ Արդ ուրեմն
Եթէ նոյն թիւն ըսէ, ես չեմ ըսպանողն։
Ձի չէ մէկ մարդը հաւասար շատերու։
Իսկ եթէ 'սէ թէ ուղեւոր մարդ մըն էր
Որ ըսպանեց, ալ տարակոյս չի մընար
Եւ ոճիրն իմ զլիսու վըրայ կը փչի։

ԹՈՎԱՅՏԷ

Գիտցիր որ այս խօսքը շատեց է ըսուած,
Եւ արդ ան չի կրնար դառնալ փոխել գայն.
Ինծի պէս գայն մաքող ջաղաքը լըսեց։
Այն իր առջի պատմածէն ետ իսկ դառնայ,
Ո՞վ իշխան, ինք երբեք պիտի չըցտեցնէ
Իրաւունքով եւ ուղղութեամբ Լայոսի
Ըսպանութիւնը, զի փեբոսն ինք ըսաւ
Թէ ան պիտի մնունէր ձեռքովն իմ որդւոյս։
Եւ սակայն այն թշուառը գայն չըստեցներեց,
Այլ առաջուց մոռաւ. ասկէ յետոյ ես
Չըհաւատամ պիտի ոչ մէկ պատգամի։

ԻՌԻՊՈՍ

Լաւ կը խորհիս, բայց յըզէ մէկն որ կանչէ
Այն խաշնարածին, անհողութիւն մի՞ ընեմ։

ԹՈՎԱՅՏԷ

Պիտի յըզեմ փութով. եկուր արդ պալատ,
Պիտի չընեմ ոչ մէկ բան քեզ անհաճոյ։

ՊԱՐ

Ո՞ր էր թէ բախտ ունենայի պահելու
Մեծարելի սրբութիւն իմ խօսքերուս
Եւ գործերուս մէջ, որոնց վրայ կը յենուն
Վեճ օրէնքներն եթերային երկնքին,
Ո՞ր ծընած են, եւ որոնց հայր է միայն
Ինքն Ուրիմպոս. եւ չըտըւաւ ծնունդ անոնց
Ոչ մահացու բնութիւն մարդու, եւ ոչ ալ
Ձանոց պիտի քընացընէ մոռացուցըն։
Անոնց մէջ մեծ աստուած մը կայ չըծերցող,
Գոռողութիւնը կը ծընի բունաւորն.
Եթէ արքայն մատենէ ինքզինքն անխոհեմ՝
Եղիռնաւոր գործերու, գայն կը հանէ
Գոռողութիւնը վեր գազաթն, եւ անկէ
Կը նետէ վար՝ ուր կուտան չի գտնիր ոտքն։
Խթիւ աստուածը չըհանէր ի գերեւ

ԲԱՆԱՍԵՂՄԻԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

«Ջերթողը իրականօրէն մէջ է որ կը հաւաքէ իր քեղմը որով բամաստեղծութիւն կը հիւստիւր. Բայց երբ իր բամաստեղծութեամբ կը փորձէ իրականօրէն ստեղծել, ա՛մ կը վշտանայ և կը չքանայ շուտով, երբ ամօր թևերը երկրիմ կը դաշինք. — Այլ ևս պիտի չդառնամ երկիր, ես որ բնականօրէն երազմեցող արշարձը...»

Montherlant

Գրասական սահմանը: Բայց ո՛ր է անիւ կա, և ի՞նչ մասով պիտի քողազերծէր խորհուրդը ձեր մաքին առջև: Հարցումը գրեթէ անանցանելի դժուարութիւն մը կը յարուցանէ: Երբ առաջադրեցի Հաղորդական այս երեկոյթին մէջ ձեզի խօսիլ քնարին խորհուրդներուն շուրջ, յաւակնութիւնը չունիմ լեցնելու պարագայ մը որ կախարդուած է միշտ Հոգիին ցուրբէն: Իմ նպատակս պիտի ըլլայ գոնէ քիչ մը տարատարածութիւնը վերցընել: Գոնէ քիչ մը սիրելի դարձնել ձեզի այն գեղեցիկ ճիւղը որ քերթողութիւնն է. և որմէ կը փախչին մարդիկ, ինչպէս պիտի ուզէին խուսափիլ տարապիլի վտանգէ մը: Բայց անոր շրջաններէն Համբարումը ճակատաները առատափնդէն մաքրութիւն մը ունին. և անոր ձայնը դիտէ բոլոր միմունջները, քաղցր է անհուն թրթռումները թաւալող իրերուն:

Ու պիտի փորձեմ առաջնորդել ձեզ բաւելիին մէջ ուր մնայլ պայծառութիւն մը կը տարածէ իր թովիչ մեղմութիւնը. և ուր դուք պիտի անցնիք այնպիսի խորունկ և անսահման Հայելիներու առջևէ որոնց մէջ ոչ թէ միայն պիտի տեսնէք ձեր դէմքը, այլ ծիւղածանը ձեր լոյսէ Հոգիին: Եւ գուցէ պատրանք չիմ ձեռքը միայն գիծեր Հիւսած ըլլալ կրկնուող այս երեկոյթին շուրջ, և դուք անհրաժեշտաւոր գեղեցիկ պատահարին, ոչինչ գտնէք մնացած ձեր մտախաբէն մէջ, ոչ ինչ ծայրը ձեր մատներուն՝ որոնք բռնած էին պահ մը դիւթական թեթեռնիկը ոսկեթեւ. յաւերժական զրոյց ու ես պիտի չափաւորեմ այս վայրկեաններուն Համար որոնք անկասկած պիտի առաջնորդեն ձեր Հոգին տխրութեամբ և արցունքով ծանրաբեռն դէպի աղբիւրը երգին: Բայց զեւ այնքան Հեռու ենք դիւթական աղբիւրէն: Եւ արդէն երբ վերջին բառը կնքէ, տագնապ մեղրամոմ, կարմիր սափորն այս խորհուրդին, ձեզմէ

ձիգներ մեր ի փրկութիւն քաղաքին:
Պիտի չդադրիմ պաշտպանութիւնն հայցելէ:

Իսկ եթէ մէկը ձեռքով
Եւ կամ խօսքով ընթանայ
Յաւակնօրէն, չունենայ
Արդարութեան վախն, յարգանքն
Աստուածներուն զանաքին,
Ճակատագիր մը չըւտա
Թող անոր վրայ բռնանայ
Գոռոզութեանն համար ժանտ:
Եթէ դիգեր է գանձեր
Եղծունաւոր, եւ գործեր
Գործ ամպարիտ, կամ պղծեր
Սրբութիւններ՝ քրէիքոր
Մշտածուծով, ո՞վ սրտէն
Պիտի վանէ սուր օլաքներն
Խղճըտակցի, թէ յարգի՝
Են այս գործերն, արդ ի՞նչ պէտք
Յօրինելու ինձ պարեր:

Ա՛յ պիտի՝ երկրի անդրբունտ պոռթում՝ չերթամ
Երկրպագու, եւ ոչ մենեանն Արէսի,
Ոչ Ուրմպոս, եթէ երբեք չըցուցուին
Մատով բոլոր մահացուաց այս պատգամներն:

Բայց ո՞վ հըզօր Արամազդ,
Եթէ իրաւ է որ այսպէս կը կոչուիս
Տիեզերքի միահնձան տէր իշխան,
Թայլ մի՛ տար որ վրիպի եւ ոչինչ,
Յաւերժ անմահ պետութենէդ,
Զի ահա կը ջնջուին
Լայտսի հին պատգամներն.
Ապողոն չի՛ մեծարուիր

Եւ կը կորչի աստուածներուն պաշտամունքն:
(Շարունակելի)

Թրգմ. Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԵԱՆ

1. Դից ի պատիւ, որ օգնութեամբ պարերով կ'ըլլար:
2. Այսինքն է՝ Դիւթիւ:
3. Այսինքն է, ո՛վ աստուածները պիտի պաշտէ, և եւ ոչ ուղիղ պատգամներուն հաւատած, եթէ բոլոր այս բաները մատով՝ այսինքն հաւատաւոր լցուցուին ամէն մարդոց:

